

© Eugeni Casanova i Solanes, 2008
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S.L., 2008
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.com
ed.pages.editors@cambrescat.es
Primera edició: octubre de 2008

Il·lustració de la coberta: creació gràfica a partir de la pintura *Naixement i Epifania*, de Jaume Ferrer I, c. 1430-1434, tremp d'or i or sobre taula. Procedent de l'església parroquial de Binaced, tot i que originàriament havia ornat una capella de la Seu Vella de Lleida.

© Museu de Lleida: Diocesà i Comarcal [Foto de L. Melgosa]
ISBN: 978-84-9779-850-1
Dipòsit legal: L-1.445-2008
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S.L.

És prohibida la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, sense la prèvia autorització de la casa editora.

UN BOTÍ DE VUIT SEGLES

Presentació

El Vaticà va dictar el 15 de juny de 1995 un decret pel qual cedia més de la meitat de la diòcesi de Lleida a la veïna de Barbastre, malgrat vuit segles llargs d'història i la voluntat dels feligresos. El cas era insòlit, sense precedents a Europa, i es va fer amb l'excusa d'adequar les diòcesis espanyoles als límits autonòmics, però no hi va haver cap altra redefinició. Per moure una maquinària paquidèrmica com la vaticana a prendre una decisió tan extrema es van haver de conjurar forces poderoses i obscures a Roma i als centres de poder a Espanya.

Ja consumada la segregació, un nunci que va acabar acusat de corrupció va prendre la decisió arbitrària i fraudulenta de lliurar un centenar d'obres d'art del Museu de Lleida a la nova diòcesi de Barbastre-Montsó. La persecució a tota costa del botí ha evidenciat al llarg dels anys una cadena d'intrigues, conxorxes i irregularitats jurídiques que han implicat altes personalitats de l'Església i de l'Estat amb interessos molt diversos. Hi ha, però, un denominador comú en totes aquestes forces, que és el que ha aconseguit crear el clima unitari imprescindible per moure tots els engranatges: la catalanofòbia. El llarg contenciós no s'entén si no es parteix de la base que una de les diòcesis és catalana.

El conflicte s'incardina en l'embat a la personalitat mateixa de Catalunya, que Aragó ha assumit com a propi autoproclamant-se baluard contra "l'expansionisme i l'independentisme" català, tant per obtenir el territori episcopal com per intentar després aconseguir, contra les bases més elementals del dret i les normes museístiques internacionals, unes peces que són a Lleida des de finals del segle XIX. En el fons subjau la voluntat d'assimilar una part del seu territori que té la llengua i la cultura catalanes com a pròpies. Fa gairebé dues dècades que Aragó té pendent una llei de llengües

que hauria de portar una certa dignitat als seus catalanoparlants. Sempre l'ha anat ajornant i els darrers anys el litigi ha estat el principal argument per fer-ho. Ben al contrari, totes les accions de Saragossa, des de la divisió comarcal als plans de carreteres, van dirigides a substituir la cultura d'aquest territori. El conflicte ha resultat molt útil a una classe política que busca per tots els camins que l'anomenada Franja es giri contra la que des de sempre ha estat la seua capital natural: Lleida.

En aquesta línia, l'Església espanyola, que en els últims anys ha convertit el nacionalisme en una senya d'identitat, ha apostat fort a favor d'Aragó. Ella i els seus enllaços vaticans han jugat sense cap rubor una partida que entrellaça religió i política, infal·libilitat i sectarisme, autoritat i demagògia per aconseguir els seus propòsits. Al Vaticà el poder és personal i absolut, i ni tan sols s'han preocupat de revestir les seues accions amb un vernís de legitimitat.

Un dels components determinants de les actuacions contra Lleida ha estat la salvaguarda del bisbat de Barbastro, sumit des de la seua creació, al segle XVI, en un raquitisme que el condemnava a la desaparició. Un cop annexionades 111 parròquies de Lleida, la diòcesi va passar de la mort clínica a ser la segona d'Aragó. De fet, aquest bisbat va tenir més d'un segle totes les funcions suspeses, fins que el 1951 el franquisme el va ajudar a restablir, justament quan el barbastrenc Josemaría Escrivá de Balaguer començava a aconseguir poder i ministeris dins el règim. Les cròniques detallen les pressions d'Escrivá a favor del seu bisbat, on l'organització que ell va crear el 1928, l'Opus Dei, té el gran santuari mundial, Torreciudad. I no només el santuari, la població mateixa, on hi ha la casa pairal del fundador, és punt de veneració i culte per als seus seguidors, que tenen com a sacres tots els llocs i els objectes vinculats amb el *Pare*.

Quan l'Opus Dei va aconseguir una influència determinant a Roma a partir de l'entronització del papa Joan Pau II, va ser el moment de llançar l'ofensiva definitiva, de la mà directa de cardenals i monsenyors vinculats a aquesta organització i a l'Espanya nacionalcatòlica: Eduardo Martínez Somalo, Antonio María Javierre, Pedro López Quintana, Vicente Juan...

El front polític va ser també determinant. L'annexió es va produir quan el terolenc Juan Alberto Belloch, que més tard seria

alcalde de Saragossa, va obtenir el 1993 la cartera de Justícia, la responsable de les relacions amb l'Església, i es va convertir en vicepresident del govern espanyol. Belloch va acusar el bisbe de Lleida de voler catalanitzar les parròquies aragoneses a l'ensens que el bisbe de Barbastre assegurava que pretenia incorporar-les políticament a Catalunya. Tot estava perfectament coordinat. La segona de Belloch en el ministeri, María Teresa Fernández de la Vega, vicepresidenta del govern espanyol a partir del 2004, va continuar la tasca del seu antic cap, si bé ja per lliurar les obres d'art un cop aconseguida l'annexió. La seua influència va ser determinant per aconseguir la complicitat dels socialistes catalans quan Pasqual Maragall era president de la Generalitat.

L'ascensió de Belloch va coincidir amb la de l'arquebisbe de Saragossa, Elías Yanes, a la presidència de la Conferència Episcopal Espanyola (CEE), que va ser cabdal per coordinar les accions entre l'Església i el poder polític. Yanes va ser des del moment del seu nomenament a la capital de la província eclesiàstica, el 1977, una peça clau en la pugna per la desmembració de Lleida. Li van fer costat en una tasca conspiratòria constant tots els bisbes aragonesos.

A partir de la pinça del Vaticà i la CEE, tres nuncis van determinar no només la partició del bisbat i la concessió de les obres d'art a Barbastre, sinó una ofensiva contra tota l'Església catalana, que va culminar en l'esberlament de l'arquebisbat de Barcelona i el nomenament de bisbes *adequats* a gairebé totes les diòcesis, amb exemples llatzerants com els ultradretans Javier Salinas a Tortosa o Romà Casanova a Vic. I amb el cas particular de Tarragona, on el nunci De Castro va col·locar un arquebisbe de l'Opus Dei, que no es va atrevir a posar encara a Barcelona.

Aquests personatges són els que han fet el joc a Barbastre, fins al punt que la diòcesi ni tan sols s'ha hagut de preocupar d'organitzar les seues actuacions jurídiques. Durant tretze anys, el Vaticà i la Nunciatura li han portat directament el litigi de les obres d'art.

Els nuncis, amb el parèntesi de Luigi Dadaglio, tenien des dels anys cinquanta la consigna d'actuar a favor de l'annexió del territori de Lleida a Barbastre. Ho prova la correspondència d'Ildebrando Antoniutti i les actuacions concretes de Mario Tagliaferri, Lajos

Kada i Manuel Monteiro de Castro. Tots van fer proclames abrandades contra el “nacionalisme exacerbant” —no pas l’espanyol, el polonès o l’alemany— i van actuar decididament en contra de qualsevol expressió de l’Església catalana. Tagliferri va mutilar la diòcesi de Lleida i les seues soflames partidistes van merèixer el blasme públic del president de la Generalitat, Jordi Pujol. Kada, un vividor que es va enriquir gràcies a la venda per part de la seua amistançada de gravats en nom del Domund, va emetre un decret ple d’irregularitats jurídiques que disposava que *“el patrimonio artístico procedente de las parroquias desmembradas, y que se encuentra actualmente en Lleida, está a título de depósito y no de propiedad, mientras la diócesis de Lleida no pruebe lo contrario en cada caso; por lo que, de ser reclamado por sus legítimos propietarios, debe devolverse”*. Els juristes coincideixen que aquest simple enunciat és escandalós. Abans, el nunci havia manipulat les comissions que havien d’estudiar el cas posant-hi homes descaradament parcials, i després es va afanyar a torpedinar qualsevol intent del bisbat de Lleida perquè la justícia vaticana estudiés la propietat de les obres. El seu successor, Monteiro de Castro, va continuar la seua política decantant les comissions amb anticatalans furibunds i personatges rancis vinculats a l’Opus.

Una qüestió cabdal en el litigi és que el Vaticà no ha volgut analitzar mai la propietat de les peces. Contra Lleida hi ha únicament el decret personal del singular Lajos Kada i la seua ratificació per part del prefecte de la Congregació per als Bisbes vaticana, Giovanni Battista Re, un ultraconservador italià molt vinculat a la cúpula de l’Església espanyola i a l’ambaixador aznarià davant de la Santa Seu, Carlos Abella. Les actuacions jurídiques d’aquest dicasteri han estat conduïdes per Eduardo Baura, un madrileny que és degà de Dret Canònic de la Santa Croce, la Universitat de l’Opus Dei a Roma.

Malgrat la trentena llarga de recursos i al·legacions presentats per Lleida, els tribunals eclesiàstics no han volgut entrar mai en el fons de la qüestió. No només això, l’Alt Tribunal de la Signatura Apostòlica va apartar sense cap rubor un promotor de justícia —fiscal— que va voler acceptar el cas. Entre els membres d’aquest tribunal es troba el prelat de l’Opus Dei, Javier Echevarría; el secretari personal de Josemaría Escrivá, avui cardenal de l’Obra,

Julián Herranz; un altre cardenal d'aquesta organització, Jean-Louis Tauran, i el molt conegut Antonio María Rouco Varela, per posar uns pocs exemples. Tots coincideixen amb el cardenal Re, contra qui s'hauria de pronunciar el tribunal, al consell cardenalici de la Congregació per als Bisbes.

Els experts demostren que les poquíssimes argumentacions jurídiques donades per la cúpula de l'Església en el litigi de Lleida són un cúmulo de tergiversacions, interpretacions partidistes i fugides d'estudi, per bé que això no és cap raresa en un feu teocràtic medieval com el Vaticà, on no hi ha separació de poders, tot s'interrelaciona i l'amiguisme, la influència i la venjança prevalen en les actuacions. Simplement, no hi ha hagut ningú que hagi gosat pronunciar-se contra les disposicions del cardenal Re, que és un dels homes més poderosos de l'Església. Uns pocs personatges van prendre en un principi, emparats per la infal·libilitat i per l'obediència deguda, decisions precipitades que van ser impossibles d'esmenar quan la bola de neu es va fer grossa.

Tot estava dat i beneït, fins que el bisbe Francesc Xavier Ciuraneta es va plantar davant l'hidra. Durant set anys va saber resistir i va posar en evidència les arbitriarietats de Roma i de la Conferència Episcopal.

Al final, però, Re es va sortir amb la seua. El pla, perfectament dirigit, evidència el càlcul fred de l'aparell vaticà. Quan Ciuraneta no va poder aguantar més arran de la malaltia que l'afectava, el cardenal va pensar que la revenja se serveix freda. El seu braç executor va ser el bisbe més reaccionari de les diòcesis catalanes, Javier Salinas, titular de Tortosa, que va posar d'administrador apostòlic per fer la feina bruta. Si la feia bé, el fidel servidor tindria un premi substancial que li permetria arribar molt possiblement a cardenal. Una bona recompensa per un any de maquinacions en un bisbat que ni li anava ni li venia.

El pla va culminar amb la signatura a Madrid, apadrinada pel nunci De Castro, de la cessió formal per part del bisbat de la majoria de les obres del Museu de Lleida Diocesà i Comarcal que reclama Barbastre. El bisbe s'havia acomiadat la setmana anterior dels feligresos lleidatans amb una nota a la porta de les parròquies i uns dies més tard Re designava el nou bisbe, amb la missió de llepar les ferides i tancar l'afer.

La societat lleidatana, però, estava alerta i va presentar el cas als tribunals civils, que el van admetre. Tot començava de nou, per bé que en aquest cas la justícia no emanava ja de les altures, sinó d'unes normes ben definides, que són les úniques que compten en un Estat de dret.

Al final, es comprova que res és casualitat. El cas de Lleida s'incardina en el setge del nacionalisme d'Estat contra la personalitat catalana i en la fagocitació de l'Església oberta i conciliar de Joan XXIII i Pau VI per la reaccionària de Joan Pau II i Benet XVI. La petita Catalunya i la religió dels humils no tenen cap oportunitat en una corporació governada per personatges com Antonio María Rouco Varela o Antonio Cañizares, els cardenals que no només dirigeixen la Cúria espanyola, sinó que tenen un poder determinant a Roma. Allí, ells i set o vuit prínceps de l'Església més, entre els quals es troba l'esmentat Re, el nacionalcatòlic Martínez Somalo, els opussians Herranz i Tauran, o el pinochetista Sodano, han dirigit els darrers anys el ramat mundial amb un ull posat a Catalunya, a la qual acusen d'haver engendrat el laïcisme i l'heretgia "per culpa del nacionalisme". Totes les forces de la jerarquia espanyola i els seus adlàters a Roma tenen la consigna d'eradicar el que consideren un càncer, i la petita Lleida i el seu museu s'han trobat immersos en aquesta tempesta.

L'ART DE LA RESISTÈNCIA

Francesc Xavier Ciuraneta estava ja molt malalt quan la Santa Seu li va acceptar la renúncia. Feia anys que l'atacava el Parkinson i l'1 de febrer del 2007 va sol·licitar el relleu. Es va retirar al seu poble, la Palma d'Ebre, a la Ribera d'Ebre, on arribo per la carretera endimoniada que hi mena des de Flix el juliol del 2007, amb un sol infernal. S'ha instal·lat a la casa del seu germà, un edifici de tres plantes al centre de la població, on li han habilitat la segona planta, amb un dormitori, un despatx i una capella. Allí hi té encabit ara el seu món. Al despatx hi ha els escuts de les quatre capitals catalanes, les marededéus i els sants de la seua devoció estan escampats per tot el pis, i arreu hi ha fotos del beat Francesc Castelló Aleu, que el prelat considera un dels actius importants del seu episcopat a Lleida. Un espècie de fillol elevat als altars.

És una gran casa amb vistes a la plaça i pel tracte de la seua cunyada i d'una neboda veig que està en família en un entorn agradable. Els seus paisans l'aprecien i torna a fer vida de poble al lloc on va nàixer. Em comenta que escriu a la revista local articles que porten l'epígraf, justament, "Des del balcó". No puc evitar de pensar que monsenyor Ciuraneta ha tingut sort. Els religiosos presenten un punt malencònic quan es jubilen. No serà el cas del bisbe emèrit de Lleida. Ell ha tingut també la sort de passar els darrers anys d'episcopat a prop de casa i de la família. La Palma no és bisbat de Lleida per molt poc. La població és a només una seixantena de quilòmetres de la ciutat i la cunyada m'informa que aquesta és la seua capital natural, que tot ho van a fer a Lleida. Ara el seu fill hi ha anat a estudiar.

Ens asseiem a parlar a l'espai central del pis que li és destinat, on hi ha unes butaques i unes cadires. La malaltia està ja

avançada i a vegades costa entendre el que diu, però el cap el té molt lúcid. Només asseure'ns, li surt a raig que “López Quintana em va enganyar, però jo els vaig ensarronar i vaig aconseguir la beatificació de Castelló Aleu”. El bisbe mostra goig per la feina feta i se sent satisfet per la seua tenacitat davant les forces obscures del Vaticà, que l’han atacat sense misericòrdia. “He resistit gràcies al suport dels lleidatans”, diu.

Ciuraneta va aterrar a Lleida l’any 2000. Era bisbe de Menorca, un lloc molt tranquil, i es va trobar tot el contrari. Sabia que hi havia el problema de les obres d’art, però quan va arribar no donava gaire importància al tema, era una cosa que es podia solucionar en un parell d’anys amb diàleg i bona voluntat, i un tema secundari respecte a les qüestions pastorals. El que el preocupava era sobretot la vocació dels joves i no pensava ni remotament que les obres d’art acabarien monopolitzant el seu temps. Es declara un home humil, “sóc pagès, fill de pagès”, diu.

Al cap de pocs mesos de ser nomenat, va anar a Roma a propòsit de les beatificacions dels “màrtirs” de la guerra espanyola i Pedro López Quintana el va telefonar per convidar-lo a dinar als seus apartaments privats del Vaticà. No era poca cosa, perquè aquest monsenyor, nascut a Barbastre el 1953 i vinculat a l’Opus Dei, era, com a assessor per a Afers Generals de la Secretaria d’Estat, el número quatre de la jerarquia, comptant-hi el Sant Pare. El seu superior durant anys, el substitut d’Estat, va ser Giovanni Battista Re, que, també durant anys, ha amargat la vida al bisbe Ciuraneta.

A la reunió hi havia també el secretari de la Congregació per als Bisbes —segona autoritat del dicasteri—, Francesco Monterisi, de manera que la cosa tenia pes. El cardenal Re és ara el prefecte —l’autoritat màxima— d’aquesta congregació. Ciuraneta explica que acabava d’arribar a Lleida i encara no tenia una visió completa del problema. López li va dir que havia de lliurar les peces immediatament a Barbastre perquè el decret del nunci Lajos Kada era de compliment obligat i no hi havia res a dir ni a fer. El bisbe recorda que els dos monsenyors van reiterar el tema fins a la sacietat: “*Entregue las obras, entregue las obras*”, no paraven de dir. L’assessor li va assegurar que no hi havia recursos possibles, ni cap alternativa, que el tribunal de la Signatura Apostòlica havia

emès ja “sentència” i només es podia obeir. Monterisi feia d’eco, i afegia que no tenia cap sentit dilatar més les coses.

El bisbe de Lleida va sortir de la reunió creient en la paraula dels seus superiors, què podia fer? “Em van estafar”, diu ara sense ambigüitats. Capficat, a la nit va considerar que l’interès mostrat pels dos jerarques podia ser canalitzat en benefici de la diòcesi. Al capdavall, havia anat a Roma per aconseguir la beatificació de Francesc Castelló Aleu, un jove de 19 anys que va ser afusellat el 1936 per les seues creences religioses. L’endemà va demanar audiència a López Quintana, que el va rebre immediatament. El bisbe li va exposar els seus interessos amb claredat: “A Lleida em diran que hem donat les obres per les bones. Jo hauria de presentar alguna compensació, com per exemple la beatificació de Castelló Aleu?”, li va dir. La causa s’havia obert el ja llunyà 1958 i aquesta era una vella aspiració del bisbat de Lleida. A l’assessor se li va il·luminar la cara, la cosa li sortiria barata!, això era bufar i fer ampolles. “Crec que ho podem arreglar, deixi-ho del meu compte”, li va contestar. Ciraneta diu que la Secretaria d’Estat ho pot tot al Vaticà i que l’assessor per a Afers Generals en tenia prou amb una telefonada a la Congregació per als Sants.

Pedro López Quintana, arquebisbe des del 2002, va ser durant dècades un dels homes forts del Vaticà i es trobava en el cercle més íntim del papa Wojtyła, que el considerava de la seua total confiança. Però, sobretot, dominava al mil·límetre l’entrellat del poder curial. Pertany al cos diplomàtic i va estar a la Comissió Disciplinària de la Cúria fins que el 1987 el van nomenar prelat d’honor de sa santedat i va ser enviat en una missió a la Nunciatura de Nova Delhi. Després de cinc anys a l’Índia va tornar a Roma per assumir el càrrec d’assessor d’Afers Generals a la Secretaria d’Estat. Des d’aquest lloc transcendental va ser artífex directe de la partició de la diòcesi de Lleida en relació permanent amb l’aleshores ministre de Justícia espanyol, Juan Alberto Belloch. Però el seu poder anava molt més enllà. Ell era qui manejava els fils més ocults dels afers vaticans i qui en feia circular les clavegueres. Li eren encomanades les qüestions més espinoses de l’Estat i era de domini general que dirigia els serveis secrets de la Santa Seu. Tothom donava per fet al Vaticà que López Quintana havia assumit la direcció del contraespionatge després de la dimissió del cardenal Luigi Poggi, feta

oficial el 7 de març de 1998. La Santa Seu no reconeix aquests serveis, anomenats la Santa Aliança, però López apareixia cada cop que sobrevenien casos truculents. El 6 de maig de 1998 es va produir un dels episodis més obscurs en la vida vaticana de les darreres dècades. Una monja va trobar al pis del comandant de la guàrdia suïssa —un dels onze apartaments exclusius que hi ha per als caps de la força— els cossos del mateix comandant, Alois Estermann; de la seua dona, Gladys Meza Romero, i del vicecaporal Cédric Tornay enmig d'un toll de sang. Mai s'ha aclarit què va passar. Els primers a arribar al lloc del crim —el triumvirat de la intriga vaticana— van ser López Quintana, Joaquín Navarro Valls, el portaveu vaticà, i Giovanni Battista Re, llavors substitut de la Secretaria d'Estat. En aquests primers minuts, proves i elements determinants per esclarir els fets van desaparèixer de l'escenari de la matança. El més sospitós va ser que retiressin quatre gots —que la monja havia vist— de la taula entorn de la qual eren asseguts els tres morts, i que algú regirés els calaixos. A diferència d'altres episodis de sang que han tingut lloc al Vaticà, com ara l'atemptat contra Joan Pau II, la Santa Seu no va demanar col·laboració a les autoritats italianes i es va encarregar de les investigacions únicament el Cos de Vigilància Vaticana. Quan el jutge va arribar una hora després dels fets a l'apartament d'Estermann, tot havia estat ja netejat per mans desconegudes. A l'apartament de Tornay va passar el mateix. A mitjanit, just tres hores després de la matança, López Quintana ja tenia una versió oficial, que Navarro Valls va explicar amb molta circumspecció: “Les dades que hem recopilat fins ara porten a la hipòtesi d'un rampell de follia del vicecaporal Tornay. Tot és molt clar, no hi ha lloc per a cap altra hipòtesi.” El mòbil: venjança laboral. Cas resolt 180 minuts després dels fets. El Vaticà es va encarregar en exclusiva de les autòpsies i de donar-ne els resultats. La documentació sobre el cas va ser enterrada als arxius secrets per ordre directa del Papa, que va donar l'afer per tancat. Lògicament, ningú es va creure aquesta versió, però mai se n'ha tornat a parlar.

López Quintana, del qual es deia al Vaticà que no se li escapava res perquè tenia informadors a tot arreu, va intervenir en un altre afer espinós, la denúncia que l'exdirector de les Obres Missionals Pontifícies a Espanya, José Luis Irizar, va fer contra Lajos Kada, el

nunci que va actuar contra Lleida, arran de la venda fraudulenta d'uns gravats, suposadament a benefici del Domund. Com va fer amb Ciuraneta, López va cridar Irizar a capítol per instruir-lo de manera adequada. José María Irujo ho va explicar així al diari *El País* l'11 de març del 2001:

Irizar sugería que María del Bosque, de 54 años, la protagonista de la sospechosa venta, mantenía una estrecha relación con Kada y aseguraba que éste tenía una hija natural en Costa Rica fruto de su relación con otra mujer. Además, el cura vasco [Irizar], perteneciente a una de las familias más ricas de Bilbao, exigía que le restituyeran las riendas de la gestión económica de las obras misionales, para las que había recaudado más de 20.000 millones de pesetas desde que fue nombrado director en 1995, y que le habían recortado tras su enfrentamiento con el administrador José María Castro, que previamente le había denunciado ante el nuncio.

Tras dos horas de conversación con el arzobispo Slecker, secretario del Dicasterio, éste recogió el escrito y firmó su recepción. No sin antes advertir que la actitud de Irizar era una “locura” y que acudir al tribunal de la curia romana derivaría en un escándalo que trascendería a la opinión pública.

Cuando el enviado de Irizar descendía por las escaleras del antiguo palacio, el arzobispo canadiense volvió a reclamar su atención: “Por favor, no se vaya. Por la tarde quiere verle un español, monseñor López Quintana”. En un elegante despacho del Vaticano, el influyente gallego [López Quintana pertany a la diòcesi de Santiago de Compostel·la], asesor del Sustituto de Estado, el hoy cardenal Re, que cada día despacha con el pontífice, y el mensajero se vieron las caras al atardecer en una “larga y tensa” conversación. Según el enviado, la directriz de Quintana fue clara: “Hay que disuadir a José Luis Irizar”.

“Disuadir” vol dir redreçar la situació al preu que sigui, perquè aquesta ha estat sempre l'especialitat de López, el primer dels grans actors contra Lleida. L'altra persona que va assistir a la reunió amb Ciuraneta, l'arquebisbe Francesco Monterisi, és també un dels homes forts del Vaticà. Va ser pronunciat a Corea i nunci a Bòsnia-Hercegovina. El 1998 el van nomenar secretari de la Congregació per als Bisbes i és també secretari del Col·legi dels Cardenals. Va rebre l'ordenació episcopal el 1993 amb l'espanyol Eduardo Martínez Somalo com a consagrant, un altre home clau

contra Lleida. Monterisi ha fet en diverses ocasions manifestacions públiques de suport a l'Opus Dei.

Un cop tornat a Lleida, Ciuraneta va rebre la visita de Marc Mayer, el director general de Patrimoni de la Generalitat, “que em va obrir els ulls”. Mayer li va explicar tot l'entrellat: d'entrada, el dret canònic li oferia moltes possibilitats de recurs; després hi havia la via civil, que era l'única que comptava a Espanya i arreu: les obres feia més d'un segle que eren al museu i el dret civil català —i tots els altres, inclòs el canònic— en considerava el bisbat de Lleida el legítim propietari, no se'n podien prendre decisions sense el vistiplau del Consorci del Museu i moltes altres consideracions que donaven la raó a Lleida sense ambigüitats. “Com m'havien enganyat!”, s'exclama Ciuraneta.

Uns dies més tard, el bisbe es va entrevistar amb el conseller de Cultura, Jordi Vilajoana. “Em va dir: «Només li demano que aguantis sis o set mesos», i he aguantat set anys!, fins que la malaltia m'ha impedit continuar.” La Generalitat va encarregar un informe sobre el tema al jurista i catedràtic Santiago Bueno, i la lectura d'aquest informe li va fer veure tota l'operació: “vaig comprovar l'abast de l'engany ordit per Roma” i va tenir clar que davant de qualsevol tribunal *normal* tenia totes les de guanyar. Una propietat ha d'estar avalada per títols, i Lleida els tenia tots i Barbastro, cap. “Vaig veure que calia lluitar”, diu Ciuraneta amb convenciment.

El paer en cap Antoni Siurana va recomanar al bisbe que es posés en contacte amb un advocat de Barcelona especialitzat en dret canònic, Eduard Bajet, una cosa que el seu predecessor, Ramon Malla, no havia volgut fer mai. “Vam quedar que de tot el que m'havien dit al dinar de Roma, res de res”, explica el bisbe.

López Quintana, però, va complir la seua paraula i l'11 de març del 2001, pocs mesos després del “*déjelo de mi cuenta*”, Castelló era beat. A Lleida se'n meravellaven, perquè un procés de beatificació pot durar segles, o no arribar mai a port. Per bé que Castelló havia entrat en una llista de 233 beatificacions, hi havia milers de casos esperant. El bisbe deia amb un somriure que havia rebut ajuda “de les altures”.

El 3 maig del 2003 el prelat va acudir a Madrid a un sopar de bisbes organitzat per la Conferència Episcopal Espanyola amb motiu de la visita de Joan Pau II a Espanya. Allà, la plana major

dels bisbes i els monsenyors de la Secretaria d'Estat, entre els quals hi havia el valencià Vicente Juan, un dels grans enemics de Lleida, el va atabalar amb un missatge unidireccional: havia de donar les obres, i deien que s'havia de fer "per la via diplomàtica", no pas per la judicial. "Va ser definitiu perquè se m'obrissin els ulls i vaig tenir clar que calia reforçar la via jurídica", explica el bisbe.

López Quintana va ser nomenat nunci a l'Índia i Nepal el desembre del 2002 i se'n va anar a residir a Nova Delhi. El lideratge de la guerra contra Lleida el va assumir aleshores el que havia estat el seu superior en la Secretaria d'Estat, el cardenal Giovanni Battista Re, que el 2001 havia estat nomenat prefecte de la Congregació per als Bisbes.

Ciuraneta diu que, gràcies a Déu, en aquells moments van trobar les notes del bisbe Meseguer, el recopilador de les peces, i es van poder sentir tranquils des del punt de vista legal, perquè l'embat que rebia de l'Església en ple, tant des de Roma com des de Madrid, era molt fort.

Passaven els mesos i a Lleida no es movia res, i a la Secretaria d'Estat vaticana s'impacientaven. El responsable de la Secció de Llengua Espanyola, l'organisme que s'ocupa de les relacions de la Santa Seu amb els governs d'Espanya i Llatinoamèrica, Vicente Juan, va convocar Ciuraneta al tercer pis del palau Apostòlic del Vaticà, on tenia el despatx. Juan, natural de Tavernes de la Vall-digna, a la Safor, era un home amb molt de poder a la Cúria i un anticatalà visceral. Rebia instruccions directes de López Quintana, però tampoc li'n calien gaires, perquè el seu paper contra Lleida va ser sempre d'ofici i molt personal.

Aquest cop el bisbe de Lleida sabia ja amb qui se les havia i s'hi va presentar amb el catedràtic i jutge al tribunal eclesiàstic de Barcelona Santiago Bueno i amb la procuradora que el bisbat havia contractat a Roma, Martha Wegan. Juan estava amb Pietro Parolin, subsecretari per a les Relacions amb els Estats (*viceministre* d'Exteriors), i "amb un altre religiós que feia d'amanuense". "Aquest cop érem ja tres contra tres", somriu burleta el bisbe, que es va presentar també amb un dossier explicatiu que contenia fotografies de peces i la documentació que n'acreditava la propietat.

La reunió va començar com l'altra, amb la part vaticana insistint que calia lliurar les obres perquè no hi havia més remei

que respectar el decret emès per Lajos Kada, però va resultar que ningú de la reunió sabia ni la meitat de dret canònic que Santiago Bueno, que, davant la satisfacció de Ciuraneta, va anar desmuntant un a un els pobres arguments de Juan. No només això, sinó que va anar desgranant totes les irregularitats que presentaven els dictàmens vaticans i va posar èmfasi en el que directament eren aberracions jurídiques. Els tres del Vaticà van quedar aclaparats. “Vicente Juan no sortia del tema de la legalitat del decret del nunci, anava a pinyó fix —explica el bisbe— com si no fos evident que Lajos Kada havia actuat a partir de la consigna de la Secretaria d’Estat.” “No feia més que d’eco de la veu del seu amo, que era López Quintana, l’impulsor de tot”, recalca el prelat, que explica que el trencament de la diòcesi va partir d’una entesa entre aquest i Juan Alberto Belloch. Ciuraneta es mostra convençut que l’assessor vaticà “va ser qui ho va cuinar tot, i el fet que acceptés la beatificació com a contrapartida és molt significatiu”.

En paraules del bisbe emèrit de Lleida, la partició de la diòcesi va ser “un muntatge”. “Si s’haguessin fet altres remodelacions la cosa hauria tingut sentit, però només ens va afectar a nosaltres. Lleida s’ha quedat descomposta i tot s’aguanta coix.”

Vicente Juan va acabar reconeixent a Santiago Bueno que no tenia arguments jurídics per obligar que les obres anessin a Barbastre. Era, simplement, una qüestió “d’obediència deguda”. “Però l’obediència deguda també admet recursos”, va deixar ben clar el catedràtic. Juan no tenia excusa per a les nombroses *patinades* jurídiques que va cometre perquè és doctor en Dret Canònic per la Pontifícia Universitat de Sant Tomàs d’Aquino de Roma, i doctor en Dret Civil per la Universitat de València.

La pròxima vegada que Ciuraneta va tenir *bronca* al Vaticà va ser ja de la mà del cardenal Re. A la Secretaria d’Estat eren *diplomàtics*, però el cardenal Re és un home autoritari que regna sobre els 4.800 bisbes del món. Quan va morir Wojtyła va ser un dels papables i el seu poder a l’Església mundial és omnímode. I, més important de tot, no està acostumat que li discuteixin res. Què feia un pobre bisbe d’una diòcesi perduda contravenint les seues ordres?

Ciuraneta va anar a Roma a propòsit de la beatificació dels anomenats màrtirs de la guerra. La delegació de Lleida era hostat-

jada a la Casa del Clero i el bisbe va rebre l'avís que es presentés a la seu de la Congregació per als Bisbes, a la Via Conziliazione, perquè Re el volia veure.

El cardenal el va fer entrar al despatx on hi havia també un vell conegut seu de quan el va convocar López Quintana, Francesco Monterisi. El secretari del bisbat de Lleida, Daniel Turmo, i mossèn Ginestà, que l'acompanyaven, es van quedar a l'avantsala, des d'on sentien els crits i els impropis que el sanguini cardenal adreçava al bisbe. Re li etzibava que era un rebel i que havia d'obeir i "tornar" les obres immediatament. Ciuraneta li replicava que hi havia una llei civil que estava per damunt de l'eclesiàstica i que ell no podia disposar de les obres, i Re contraatacava assegurant que les peces eren de l'Església i que els laics no n'havien de fer res, "com si estiguéssim a l'Edat Mitjana". Això mateix li va dir en una carta que li va adreçar més tard: "Vostè és el propietari de les obres i, per tant, pot disposar-ne" li deia el prefecte. Santiago Bueno ironitza sobre aquest fet i es pregunta: "En què quedem? Això no és un reconeixement que les obres pertanyen a Lleida?"

Re, que s'expressava en castellà, a penes va deixar parlar el bisbe, que es va sentir vexat. Li insistia un cop i un altre en un to prepotent i intimidatori que havia de donar les obres, mentre Ciuraneta mirava de fer-li entendre que ell no podia prendre la decisió, que hi havia molts condicionants i altres poders que decidien. "Díscol, vostè és un díscol i això no ho puc tolerar!", cridava el cardenal, mentre Monterisi repetia gairebé com en un duet còmic les seues paraules.

El cardenal va convocar encara una segona vegada Ciuraneta al seu despatx el novembre del 2006. Aquest era hostatjat, com de costum, a la Casa del Clero de Roma i el van cridar de la Congregació per als Bisbes amb el missatge que hi anés amb Joan Ramon Ezquerra, el vicari general. El bisbe va rebre aquest cop els advertiments i les amenaces en companyia del seu segon. Re estava molt més indignat que l'altra vegada perquè Ciuraneta havia anat massa lluny, i el romanço feia anys que durava. El cardenal va insistir en la cantarella. "Em deia que si no obeïa era un mal bisbe i que hauria de carregar en la meua consciència un acte de rebel·lia", recorda. "Ha de complir el decret i prou!", cridava el prefecte, i Ciuraneta li replicava amb la sonsònia que no es podia

saltar les lleis civils. Com l'altra vegada, el va tenir una hora en què gairebé només va parlar ell.

A Roma tenien la percepció que qui conduïa tot el procés de "rebel·lia" era Joan Ramon Ezquerria, que feia molts anys que era a la diòcesi. "És veritat que em va fer costat en tot, però l'inspirador era jo; jo expressava les idees i ell les posava en solfa", explica el bisbe.

El cardenal no només va convocar Ciuraneta al seu despatx, també li va enviar fins a cinc cartes comminatòries i intimidatòries, molt llargues i d'una duresa fora del comú a la Santa Seu, on és norma el llenguatge diplomàtic.

El bisbe reconeix haver patit molt durant tot el procés. "Quan llegia els diaris al matí em posava nerviós: hi havia titulars molt agressius, amb paraules molt fortes." "El fet de presentar una opinió diferent ho preniem com una agressió a Aragó." "Jo només volia defensar la veritat jurídica, no volia anar contra ningú."

El prelat es va sentir atacat també pels seus homòlegs de la Conferència Episcopal, on percebia "un nacionalisme molt centralista". A les reunions hi havia molta tensió i els catalans només s'hi entenien amb els bascos, en especial, quan sortien temes *nacionals*. "Els catalans i els bascos sempre fèiem pinya perquè a la CEE confonen nacionalisme i separatisme", diu. "Nosaltres els explicàvem que el nostre nacionalisme no és essencialista ni excoent, sinó de llengua i de cultura, i que Joan Pau II l'admetia." Però no hi havia manera, sovint els bisbes li feien el buit i "al final vaig optar per no anar a les reunions mensuals de la Conferència Episcopal, deia que tenia feina".

Ciuraneta va haver de superar moments molt baixos, però s'havia proposat aguantar. El van insultar, li van cridar, el van amenaçar amb l'excomunió, li van enviar anònims amb excrements i pornografia... El bisbe diu que es va sentir molt secundat pels lleidatans. Sovint l'anaven a veure el president de la Diputació, Isidre Gavín, i els successius delegats de Cultura de la Generalitat, Francesc Vidal, de CiU, i Antoni Llevot, del PSC. Amb el bisbe de Barbastre no hi va haver problemes les vegades que van coincidir a Madrid, però un cop que es van trobar al monestir de Sixena amb la consellera Mieras, Milián es va mostrar "bastant rude":

—Jo portava un esborrany en el qual demanava canvis en les seues exigències per negociar en alguna cosa, perquè poguéssim progressar amb algun gest de bona voluntat. Va dir que no. Ho volia tot i no admetia cap altra possibilitat.

Ciuraneta recorda el temps de la segona comissió que va nomenar el nunci, que havia de fixar el lliurament de les obres. El bisbe de Barbastre insistia al representant vaticà perquè accelerés el procés, i aquest li contestava que no es preocupés, que tot seria ràpid, que era “cosa de dies”. “Els volien celeritat i jo frenava el que podia.” No hi havia manera d’entendre’s i a la quarta o cinquena reunió van estripar els papers.

—Ni el nunci ni el cardenal Re volien saber res de la Generalitat, deien que si jo no entregava les obres era perquè no volia. Només parlaven de *solució diplomàtica*, i això vol dir que la llei se la passen pel *forro*, com si estiguéssim en temps medievals, que l’Església feia el que volia. Re insistia un cop i un altre que jo era un rebel. Em deia directament que jo era culpable. Malgrat això, mai vaig arribar a rebre una ordre que digués “empaqueti les obres”.

Ciuraneta diu que el nunci Monteiro de Castro havia de defensar els criteris de la Congregació per als Bisbes i de la Secretaria d’Estat, però mai li va telefonar directament per comminar-lo. El setembre del 2006 van parlar: “Què pensa fer?”, li va demanar el nunci. “Continuar el procés”, li va respondre ell. “Molt bé”, va replicar el monsenyor, i aquí es va acabar la conversa. “És un diplomàtic”, diu Ciuraneta. El bisbe a penes recorda tractes amb els nuncis. No té present haver parlat de les obres amb Lajos Kada, que va trobar un cop a Sant Pere del Vaticà i el va saludar efusivament, i amb De Castro es van mantenir sempre molt distants. A penes van tenir l’afer de la segona comissió, “després ja em va cridar López Quintana i tot el cas el van portar la Secretaria d’Estat i la Congregació per als Bisbes”, explica.

“Els feia anar de corcoll”, somriu Ciuraneta, “em conexien com el *bisbe díscol*”. “Re s’ho va agafar com una qüestió personal.” O potser no tant, perquè Ciuraneta diu que “de la la forma com han actuat, era clar que tenien una consigna. Han anat molt per feina, s’havien de donar les obres a Barbastre i no valia cap altra raó”. Ciuraneta insisteix que “tots han anat molt directes”:

—Re amb el seu decret i amb les seues actuacions de després, i Silverio Nieto [el jutge designat pel nunci] igual, sense atendre cap raó, encara que diguessin disbarats, i Monteiro de Castro també, tot i que quan parlàvem es manifestava comprensiu amb la meua postura. Jo seguia la llei, estava molt ben assessorat i els nostres advocats sabien tots els passos que calia fer a Roma, i els fèiem, i això treia de polleguera Re i els de la Secretaria d'Estat.

—I l'Opus?

—El bisbe Malla deia que estava darrere de tot, però jo mai hi he notat res. Un cop vaig parlar amb el *padre* Echevarría, el prelat, que em va dir textualment que ell estava amb mi i amb Lleida. Això em va deixar desconcertat. Malgrat això, l'advocat que ho movia tot a la Congregació per als Bisbes, Eduardo Baura, és de l'Opus. Jo vaig protestar un cop a la mateixa Congregació per això, i em van contestar que el fet que fos de l'Opus no implicava que fos parcial, que una cosa era l'individu i una altra l'Obra. Una cosa és evident, a Barbatre els han fet tot el procés des de Roma, ells no han hagut de moure un dit. I a Roma tots han actuat com un sol home contra Lleida. Això s'ha cuït a nivell de la Secretaria d'Estat, i López Quintana en va ser el cervell.

Un cop retirat de tot, Ciuraneta es mostra satisfet. La gent de Lleida l'ha aconhortat molt, “en rebia cartes molt boniques que em donaven motius per resistir”. “I m’han reconegut l’esforç amb la creu de Sant Jordi.” Veig que, íntimament, la creu li provoca una satisfacció pregonada. És com una compensació per tots els anys de patiment. Jo li dic que el seu gest ha depassat els límits de Lleida i del bisbat i que ara és un prohoms de Catalunya, i li veig esbossar un somriure que surt de molt endins.

CARDENALS CONTRA LLEIDA

Però, qui era l'home a qui s'enfrontava Ciuraneta? Qui és el cardenal que vol arrabassar les obres al Museu de Lleida al preu que sigui?

Giovanni Battista Re ha estat durant dècades un dels personatges més poderosos de Roma. Des del 2001 és el prefecte totpoderós de la Congregació per als Bisbes, un dels organismes de més pes del Vaticà. Joan Pau II el va nomenar el 1989 substitut de la Secretaria d'Estat, el número tres de tota la jerarquia (darrere del mateix pontífex i del secretari d'Estat), on es va convertir, segons alguns vaticanòlegs, en la persona més decisiva del govern de l'Església, per posició i per caràcter.

Nascut el 1934 a la província italiana de Brescia, el 1957 va ser ordenat capellà i ja el 1963 el van destinar a les oficines de la nunciatura al Panamà, on va aprendre castellà i es va amaran d'hispanisme. El 1967 el van traslladar a la nunciatura d'Iran i quatre anys més tard el substitut de la Secretaria d'Estat, el cardenal Benelli, el va reclamar a Roma, d'on ja no s'ha bellugat. El papa Joan Pau II el va convertir en un dels seus favorits des dels inicis del seu pontificat i la seua carrera ha estat una progressió constant, fins que el 1987 va arribar a substitut de la Secretaria d'Estat. Era una de les poques persones que tenien accés al papa sense cita prèvia i va acompanyar el pontífex en la majoria dels seus viatges durant onze anys, en els quals va dirigir *de facto* la Cúria. En aquest període es va guanyar el motiu de Monsignor Eficienza. El seu paper era rellevantíssim perquè el secretari d'Estat actuava molt poc. El papa Wojtyła va mostrar-li el seu afecte en públic de manera reiterada, i en una visita a Borno, el poble on era nat, el va qualificar de "*mio stretto, carissimo e fedelissimo collaboratore*". El setembre del 2000 el va nomenar prefecte de la Congregació

per als Bisbes, una posició que va unida a la de prefecte de la Comissió Pontifícia per a Amèrica Llatina. El lloc no era nou per a ell, perquè ja n'havia estat secretari amb Bernardin Gantin, el prefecte que va signar la mutilació de la diòcesi de Lleida. Benet XVI el va confirmar en el càrrec.

Re figurava a totes les travesses com a successor de Joan Pau II. Segons alguns vaticanòlegs, era el candidat preferit pel mateix Papa. Ell era un dels cardenals que el Sant Pare va triar per substituir-lo en ocasions especials, com ara la missa de Dijous Sant a Sant Pere, quan ja estava molt malalt. El setmanari italià *L'Espresso* en va dir en el moment que el van crear cardenal:

Brescià de ferro amb una capacitat de treball llegendària, ment brillant i nervis d'acer. El cardenal Tonini l'ha definit com "un home a l'alçada dels grans desafiaments". El seu nomenament significa un reforçament del centralisme romà i de la doctrina més conservadora.

La mateixa revista, que el qualificava de "vella guineu", va publicar el 30 d'octubre del 2003 —l'època dels seus atacs a Ciurana— que era a la "*pole position* per succeir Sodano al capdavant de la Secretaria d'Estat". El prestigiós setmanari el situava també al centre de la política italiana i explicava que "els grans homes d'Estat" en buscaven la complicitat:

Els veritables interlocutors del cardenal són Francesco Cossiga i Gianni Letta, Giulio Andreotti i Pier Ferdinando Casini. I també Massimo D'Alema, que quan era secretari de la DS es va reunir secretament dues vegades amb l'aleshores monsenyor i va ser invitat de Re a la canonització de sant Escrivá de Balaguer, fundador de l'Opus Dei, cosa que va desencadenar infinites polèmiques entre l'esquerra. Al cor del cardenal, sobretot, hi ha Antonio Fazio: a l'estiu Re va desembarcar a Ciociaria, a Alvito, per les noces d'argent del governador de la Banca d'Itàlia. De manera que l'ascens de Re podria relançar aquells que somien en el retorn del gran centre catòlic. Mentrestant el cardenal es proposa com a pare espiritual dels poderosos de l'economia.

Aquestes poques ratlles evidencien la influència de Re a la política italiana i al món de les finances, però revelen també la seua implicació en l'organització de la canonització d'Escrivá i la seua amistat molt directa amb Antonio Fazio, llavors governador de la Banca d'Itàlia —el banc central italià— i un dels caps mundials de l'Opus Dei.

Re ha participat de manera reiterada en homenatges i litúrgies en record del fundador de l'Opus, de qui, si fem cas de les seues mateixes paraules, és un “admirador fervent”. El 8 d'octubre del 2002 en va dir lloances a l'homilia de la missa d'acció de gràcies que va fer a la basílica dels Sants Apòstols de Roma, just després de la canonització, que va ser una exaltació abrandada de l'Opus i del seu fundador.

La relació de Re amb l'Opus és antiga. El llavors monsenyor va anar a pregar a la cambra mortuòria del successor d'Escrivá, Álvaro Portillo, el 1994. La capella era situada al *sancta sanctorum* de l'Obra, a la Villa Tevere de Roma. El 6 de gener de 1996, Javier Echevarría, el prelat següent, el va triar per acompanyar el Papa en la seua consagració com a bisbe.

Re, que és un home ambiciós, sap perfectament que si vol ser Papa o secretari d'Estat és imprescindible el suport de l'associació més poderosa de Roma i de l'Església catòlica: l'Opus Dei. El cas de Lleida li fa guanyar punts, o perdre'n, si punxa.

El cardenal apareix també en els cercles íntims de José María Aznar. Quan el president del PP va fer la seua cinquena visita al Sant Pare, el va convocar a un dinar a l'ambaixada espanyola. De fet, el dinar el va convocar Carlos Abella, aleshores ambaixador, un ultradretà amb qui Re manté una estreta amistat. Aquestes relacions poden donar una resposta als plantejaments de Josep Casanova, defensor del bisbat de Lleida durant set anys: “No me'n sé avenir, Re utilitza amb Lleida una vehemència inaudita, quan per a ell aquest litigi hauria de ser un simple tràmit, com tants altres que té oberts a tot el món.”

A més del prefecte, la Congregació per als Bisbes acull molts altres personatges poderosos que han exercit també el seu paper en els temes de Lleida. La cúpula del dicasteri es reuneix cada quinze o trenta dies per elegir bisbes a tot el món. El sínode, integrat per 25 cardenals i set monsenyors, estudia una terna que ha presentat el nunci del país corresponent i comunica l'escollit al Papa perquè signi el nomenament. Cada país catòlic rellevant hi té almenys un representant, i Espanya, que és molt important a ulls del Vaticà, en té tres. Aquests representants juguen, no cal dir-ho, un paper fonamental a l'hora de triar els bisbes del territori, i sovint exerceixen el veto.

I quins són els col·legues espanyols del cardenal Re en aquest fòrum tan decisiu? Ni més ni menys que l'arquebisbe de Madrid, Antonio María Rouco Varela; el cardenal de l'Opus, Julián Herranz, i el bisbe de la Cúria romana Cipriano Calderón.

Aquests personatges són carn i unglia amb el prefecte, que *coneix* i valora Espanya a través dels seus ulls. Calderón, el menys conegut de tots tres, és també un home molt influent a la Cúria i presideix la Comissió Pontifícia per a Amèrica Llatina. És natural de Plasencia (Cáceres) i té fama d'ultraconservador empedreït, amb connexions amb els Sodalicis sud-americans, on ha entrat de la mà dels cardenals de l'Opus Dei a la regió: Juan Luis Cipriani i Alfonso López Trujillo. Calderón s'ha distingit en la campanya per la beatificació d'Isabel de Castella, molt controvertida dins de la mateixa Església, que va emprendre de bracet amb l'anterior prelat de l'Opus, Álvaro Portillo, i amb l'ambaixador aznarià al Vaticà, Carlos Abella. Calderón és habitual entre les personalitats convidades als actes de la universitat de l'Opus de la Santa Croce, com ara la missa d'inauguració de l'any acadèmic, oficiada generalment pel prelat Echevarría.

La Congregació per als Bisbes la integren 27 cardenals, a part del prefecte. A més dels esmentats, en els anys decisius per a Lleida hi han figurat personatges molt definits: Antonio María Javierre, Julián Herranz, Jean-Louis Tauran, Ángel Suquía, Eduardo Martínez Somalo, Angelo Sodano, Agostino Cacciavillan, Sergio Sebastiani, Javier Lozano Barragán, Alfonso López Trujillo, José Saraiva Martins, Antonio María Rouco Varela, Lucas Moreira Neves i Jorge Arturo Medina Estévez, tots vinculats o pròxims a l'Opus o al nacionalcatolicisme espanyol i sud-americà.

Com a cap de l'Oficina de la Congregació per als Bisbes hi havia en els anys decisius per a Lleida José María Yanguas Sanz, natural d'Alberite (la Rioja), nomenat el desembre del 2005 bisbe de Conca. És un dels homes de confiança de Rouco, va estudiar Filosofia i Lletres a la Universitat de Navarra i pertany a l'Opus Dei. Entre els consultors de la Congregació hi ha el madrileny Eduardo Baura de la Peña, degà de la Facultat de Dret Canònic de la Santa Croce, la Universitat de l'Opus Dei a Roma, que porta també els temes jurídics del dicasteri i és qui ha dirimit, en conseqüència, les reclamacions de Lleida. Ell és qui redactava les respostes a les

peticions del bisbat català que solia publicar l'*Heraldo de Aragón* abans que les rebés el bisbe de Lleida. Aquest va ser el membre que Francesc Xavier Ciuraneta va posar en qüestió en les seues visites al Vaticà, però que la Congregació —ell mateix, en realitat— va considerar que “la seua pertinença a l’Opus Dei no interfereix en la imparcialitat de la seua feina”.

Un altre dels consultors és el mexicà Álvaro Corcuera Martínez del Río, superior general dels Legionaris de Crist des de gener del 2005, el grup en què s’integra el que va ser secretari general del PP Ángel Acebes, quan va prendre el relleu al fundador Marcial Maciel Degollado en el moment de ser condemnat per pederàstia i apartat pel Papa del Vaticà.

També són consultors Leonardo Sandri —un dels íntims de l’ambaixador Abella, un anticatalà visceral— i Gianfranco Ghirlanda, que és també secretari del Tribunal de la Signatura Apostòlica que es va negar sistemàticament a acceptar les reclamacions de Lleida.

Però no és només Re, la Congregació per als Bisbes té una ja dilatada tradició d’obediència a l’Opus. L’anterior prefecte, el brasiler Lucas Moreira Neves (1998-2000), hi estava molt vinculat o hi pertanyia, i també el seu predecessor, Bernardin Gantin (1984-1998), de Benín, que va ser qui va signar la partició del bisbat de Lleida.

* * *

A més de Pedro López Quintana i Giovanni Battista Re, la persona que s’ha involucrat més en l’embat contra Lleida des de les ombres del Vaticà ha estat el cardenal Eduardo Martínez Somalo, que “exercia d’aragonès sense ser-ho”, en paraules d’una persona que el va tractar a Roma. Ell era el totpoderós número tres de la Santa Seu quan es va cuinar la divisió del bisbat de Lleida. Aquest cardenal s’ha distingit al llarg de la seua dilatada carrera per la seua catalanofòbia. Cassià Maria Just, que va ser abat de Montserrat, en dóna testimonis personals i directes. Josep González Serra havia estat molt amic d’un germà seu, ja traspassat, Venancio, i hi va conviure com a convidat a Baños del Río Tobía (la Rioja), on la família té una mansió i una fàbrica d’embotits. Aquesta persona

explica que “tot el que es pugui dir sobre la predisposició que el cardenal sent contra els catalans es queda curt”:

—Havia estat franquista fins a les orelles. Quan jo el vaig tractar era a la Secretaria d'Estat del Vaticà i manifestava obertament que li havia sabut greu el final del franquisme. No s'amagava del seu amor pel règim. “*¡Hombre, tu eres catalán!*”, em va dir amb sorna. Era un anticatalà visceral. Es manifestava obertament contra la simple autonomia, i no parlem més enllà. Segur que va exercir de mà negra. Era un home capaç de qualsevol cosa contra Catalunya, perquè li tenia una espècie de fòbia.

Joan Pau II va catapultar Martínez, com li diuen a Roma, als càrrecs més decisius de la Santa Seu. Nascut el 1927, era nunci a Colòmbia en la darrera etapa del pontificat de Pau VI i Wojtyła el va cridar l'any 1979 perquè l'ajudés a canviar el govern de l'Església. Li va donar el lloc crucial de substitut de la Secretaria d'Estat i va ocupar aquest càrrec, el número tres del Vaticà, durant nou anys, cosa que el va convertir en l'espanyol que arribava més amunt en la Cúria des que el 1904 Rafael Merry del Val va esdevenir secretari d'Estat. El càrrec de substitut és clau en l'organigrama perquè fa d'intermediari entre el Papa i tots aquells que se li volen adreçar. El que és fonamental dins de les seues múltiples funcions és que disposa els nomenaments del personal diplomàtic i curial, i assegura el compliment de les decisions del pontífex.

Martínez es va convertir de seguida en íntim de Karol Wojtyła i en un dels seus confidents més fidels. El Papa el va crear aviat cardenal, com va fer amb tots els seus pròxims, perquè pogués fer-se càrrec d'una congregació. El 1988 li va assignar la del Culte Diví i la Disciplina dels Sagraments, que va dirigir fins a 1992, quan el va succeir un altre defensor de la causa de Barbastre, Antonio María Javierre. Aquell mateix any va passar a ser prefecte de la Congregació per als Instituts de Vida Consagrada i les Societats de Vida Apostòlica, càrrec que va ocupar fins al 2004. El pontífex li va mostrar sempre un afecte públic i era una de les comptadíssimes persones a qui tutejava i cridava pel nom de fonts.

L'1 de desembre de 1990 es va fer càrrec de la Secretaria d'Estat Angelo Sodano, que fins aleshores havia estat nunci al Xile de Pinochet. Substituïa un regent i diplomàtic exquisit, Agostino

Casaroli, pare de l'*östpolitik* i home de carisma mundial que va servir a Joan Pau II com a home de transició.

Sodano va ser crucial en la reactivació de la política contra Lleida, perquè amb ell es tancava el cercle opusdeista entorn del pontífex. El nou secretari d'Estat arribava per indicació de Martínez Somalo, a qui l'unia des de feia anys una amistat profunda. Martínez l'havia introduït ja a la Secretaria d'Estat quan n'era assessor i després el va enviar de nunci a Xile per les seues simpaties amb la política de Pinochet. Més endavant li va fer dirigir la secretaria d'Afers Públics de l'Església, fins que el va fer secretari d'Estat. Un càrrec que ho pot tot a la Santa Seu. És el número dos: primer ministre i virrei.

Des del moment de la seua tornada a Roma el 1979, Martínez es va moure dins el reduïdíssim cercle que manejava els fils del poder. Pocs coneixien els passadissos i les recambres del Vaticà com ell. Va ser un home de la Cúria tota la vida, va servir sis papes i amb Joan Pau II es va convertir en totpoderós. Vivia a Roma des que va ser ordenat sacerdot, el 1950. El 1956, quan tenia només 29 anys, ja treballava a la Secretaria d'Estat. Durant uns anys va ser conseller de la nunciatura al Regne Unit i nunci a Colòmbia a l'època de Pau VI. La seua influència des que Wojtyla el va cridar al seu costat per les seues afinitats amb l'Opus va ser molt gran. Va ser responsable també, amb l'aquiescència de Stanislaw Dziwisz, el secretari de Wojtyla des dels seus temps d'arquebisbe de Cracòvia, del nomenament del numerari de l'Obra Joaquín Navarro Valls com a portaveu papal, un lloc clau en l'organigrama pontifici.

El 1993 va ocupar un dels llocs de més honor del Vaticà: camarlenc, l'home que controla el govern ordinari de la Santa Seu. El 1996 va esdevenir protodiaca, que és l'encarregat d'acompanyar el pontífex en les celebracions més solemnes, com ara les benediccions *urbi et orbi* del Nadal i la Pasqua. Justament, en aquestes benediccions és on catalans i andorrans havien reclamat, sense cap èxit, unes paraules en català del Papa.

Des del moment de la seua tornada a Roma, Martínez va defensar que l'Opus es convertís en prelatura, en contra del parer aleshores majoritari dels bisbes espanyols. Estar amb l'Opus implica sovint estar contra els jesuïtes i va dissenyar amb molta cura un *cop d'Estat* dins d'aquest orde tot imposant-li un delegat papal, triat

per ell mateix, per apartar el ja malalt general Pedro Arrupe, que havia protagonitzat la renovació religiosa postconciliar.

Durant els darrers anys del pontificat de Wojtyła va ser, com a prefecte de la Congregació per als Instituts de Vida Consagrada, un dels tres cardenals més poderosos de l'Església. Els altres dos eren el secretari d'Estat, Angelo Sodano, i el prefecte de la Congregació per a la Doctrina de la Fe, Joseph Ratzinger. Ell va ser qui va dissenyar l'església espanyola en l'era Wojtyła. La influència de Martínez es va escenificar a la mort del pontífex, quan es va convertir, com a camarlenc, en la màxima autoritat de l'Església durant l'interregne papal. El Vaticà va emetre llavors monedes de dos euros amb el seu escut personal.

Un dels gran dies de Martínez Somalo va ser la celebració —amb pompa i boat— l'any 2000 dels cinquanta anys d'ordenació sacerdotal. El més florit de la Cúria es va aplegar a l'església romana del Gesù. Van assistir a la celebració 23 cardenals, entre ells, el seu vell amic Angelo Sodano; 25 arquebisbes i bisbes, i alguns superiors generals, com Marcial Maciel, fundador dels Legionaris de Crist. Van concelebrar la missa Giovanni Battista Re, que aleshores era substituït de la Secretaria d'Estat, i Pedro López Quintana, assessor de la Secretaria d'Estat. L'ambaixador Abella va organitzar-li en aquella ocasió el típic *almuerzo de homenaje*.

En els darrers anys de Joan Pau II, en què el pontífex va estar malalt, molts bisbes i molts personatges de la Cúria van criticar durament el que en deien “regnat dels secretaris”. Els secretaris personals del papa van establir una mena de guàrdia pretoriana al seu voltant i eren els que portaven el govern de l'Església. Aquesta *guàrdia* estava integrada per la camarilla polonesa, amb Stanilaw Dziwisz al capdavant, i pels tòtems de la Cúria: Angelo Sodano, Joseph Ratzinger i Eduardo Martínez Somalo. Alguns diaris italians van arribar a publicar que Wojtyła volia nomenar vicepapes aquests tres cardenals —tots tres d'extrema dreta i pròxims a l'Opus— perquè es dediquessin al govern de la Santa Seu i a la guia de l'Església universal, a fi que ell es pogués centrar a ser el gran pastor d'ànimes de la cristiandat.

Aquest triumvirat es va sustentar en el poderós *lobby* llatinoamericà, un dels més decisius del Vaticà, integrat per cardenals de la línia més dura: els colombians Darío Castrillón i Alfonso López

Trujillo, el brasiler Lucas Moreira Neves, el xilè Jorge Medina, el mexicà Javier Lozano... que han mantingut una croada immisericorde contra la teologia de l'alliberament i que han donat suport a les tesis de Barbastre cada cop que han estat en un lloc decisorí.

Martínez va ser el valedor al Vaticà d'Antonio María Rouco Varela. L'home que va substituir Suquía —el 1994— al capdavant de la diòcesi de Madrid i de l'Església espanyola. De seguida que la plaça va quedar vacant —per jubilació de Yanes— el van fer president de la CEE. Martínez va convocar Rouco a una reunió, el 3 de febrer de 1999, al despatx del cardenal Ratzinger, que havia estat professor seu a Munic i a qui aquest admirava profundament. La setmana següent havien de celebrar-se eleccions a la CEE i Martínez havia donat instruccions a tots els seus homes a Espanya que l'arquebisbe de Madrid havia de ser l'elegit. La consigna era que el Papa el volia al capdavant de l'episcopat espanyol, un paper que, d'altra banda, pensaven que li corresponia de manera natural com a arquebisbe de Madrid. Tot va sortir segons el pla previst, és clar.

Als pocs mesos d'accedir a la presidència de la CEE, Martínez va fer que el nomenessin relator del Sínode dels Bisbes d'Europa, i poc després, el mateix any, va assumir el càrrec d'enviat especial del Papa al Congrés Eucarístic nacional, que es va celebrar a Sant Jaume de Galícia. En poc més d'un any, Rouco es va convertir en un dels vuit o deu noms que són a tot arreu dins la cúpula de l'Església mundial.

A Espanya, Rouco ha portat una política molt concreta, que sovint ha anat més enllà de les qüestions purament religioses. Un dels eixos de la seua actitud ha estat la preconització d'un nacionalisme espanyol gens dissimulat.